

ACADEMIA OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ DIN ROMÂNIA
ZIUA DE CONSTANȚA

**DOBROGEA ÎN ANUL 1878 DUPĂ
RAPOARTELE ȘTEFAN FĂLCOIANU ȘI
IOAN I. MURGESCU**

**Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea
Dr. Cornel Țucă
(editori)**

**Editura Academiei Oamenilor de Știință din România
București
2020**

Se dedică împlinirea a 142 de ani de la unirea Dobrogei la România.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dobrogea în anul 1878 după rapoartele lui Ștefan Fălcoianu și Ioan I.

Murgescu / ed. coord.: prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, dr. Cornel Țucă. -

București : Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8636-77-1

I. Ciorbea, Valentin (coord.)

II. Țucă, Cornel (coord.)

94

Motto:

*Se dedică prof. univ. dr. Gheorghe Dumitrașcu,
întâiul slujitor al muzei Clio, care a semnalat și
publicat pagini din Raportul Fălcoianu.*

CUPRINS

<i>Studiu introductiv</i>	9
<i>Notă asupra ediției</i>	31
<i>Lista documentelor</i>	33
<i>Hartă a Dunării de la Silistra la Oltina</i>	173
<i>Dobrogea anului 1878 - bibliografie selectivă</i>	175

Studiu introductiv

Motto:

*„Nu există reconstituire istorică,
altfel spus operă istoriografică propriu-zisă,
fără surse, fiindcă trecutul nu se poate
reconstitui prin impresii, credințe sau revelații”.*

Academician Ioan-Aurel Pop,
Președintele Academiei Române

1. Premisele rapoartelor colonelului Ștefan Fălcoianu și locotenent-colonel Ioan I. Murgescu

Pe la jumătatea lunii noiembrie 1877 ziarele „Timpul” și „Pressa”, apropiate conservatorilor aflați în opoziție față de liberali își informau cititorii, după cum notează N. Iorga, că Rusia nu-și disimulează intenția de a „*relua Basarabia de Jos*” (Sic), adică județele Cahul, Ismail și Bolgrad, redade Moldovei de reprezentanții Marilor Puteri reunite în 1856 în Congresul de la Paris pentru soluționarea consecințelor Războiului Crimeii.¹

Dacă opinia publică începuse să cunoască dorințele Rusiei devoalate de cele două periodice, la nivelul guvernului Ion C. Brătianu politica Petersburgului era urmărită cu multă atenție, îndeosebi după preluarea la 3 aprilie 1876 a portofoliului Ministerului Afacerilor Străine de către Mihail Kogălniceanu. Ilustrul om politic avea să constate și să declare că politicieni de rang înalt din Rusia „*nu se mai sfiesc să ne anunțe intenția lor de a restitui (România n.n.) Basarabia pe care o ocupă militar*”.²

Pentru guvernul Ion C. Brătianu situația devenise îngrijorătoare, deși parafase la 4/16 aprilie 1877 cu Rusia *Convenția privind trecerea trupelor ruse prin România*, care la articolul 2 prevedea clar că „*guvernul maiestății Imperatorul tuturor Rușilor se obligă a menține și a face să se respecte drepturile politice ale Statului Român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente precum și a menține și apăra integritatea actuală a României*”.³

¹ N. Iorga, *Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, Cultura națională, București, 1927, p. 148.

² *Ibidem*.

³ Apud *România în Războiul de independență 1877-1878* (General-colonel Ion Coman, coordonator principal), Editura Militară, București, 1977, p. 87.

Țarul Alexandru al II-lea (1855-1881) și guvernul său nu aveau nici cea mai mică intenție să-și respecte obligațiile asumate față de România. Reizbucnirea Crizei orientale prin răscoala antiotomană a locuitorilor din Hertegovina și Bosnia în vara anului 1875 a oferit Rusiei ocazia mult așteptată de a porni un nou război împotriva Turciei. Obiectivele principale vizate ținteau dobândirea unei poziții prin care Rusia să devină unicul jucător geopolitic din sud-estul Europei, să reia județele Ismail, Cahul și Bolgrad, extinzând stăpânirea până la brațul Chilia.

Semnificativă este declarația cancelarului Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798-1883), care a condus guvernul Rusiei pe timpul domniei lui Alexandru al II-lea, făcută lui Mihail Kogălniceanu despre principala dorință a Țarului: „*n-ar voi să moară înainte de a depune pe mormântul tatălui său*” (Nicolae I 1825-1855), *Tratatul din Paris în bucăți*.⁴ În acest context, în jocurile sale geopolitice, Rusia a introdus și Dobrogea, pe care după înfrângerea Turciei a negociat-o.

Victoria trupelor ruso-române pe teatrul de operații din sudul Dunării a dus la semnarea armistițiului între Rusia și Turcia la 19/31 ianuarie 1878. Aliații Rusiei – România, Serbia și Muntenegru – nu au fost nici invitați, nici consultați. Când s-a aflat de dorințele Rusiei referitoare la revendicările teritoriale din Basarabia, Parlamentul României în ședința din 26 ianuarie 1878 s-a exprimat pentru apărarea integrității teritoriale a țării, respingând compensația teritorială cu Dobrogea. Punctul de vedere al parlamentarilor era în consens cu opinia publică românească.

A urmat *Tratatul preliminar de pace de la San Ștefano* din 18 februarie/2 martie 1878, impus Turciei de către Rusia. Din cele 29 de articole, câteva erau de maximă importanță pentru România, cum era articolul 5 care stipula că „*Sublima Poartă recunoaște independența României*” și 19 unde se prevedea trocul impus de Rusia. Suma de 1,4 miliarde ruble despăgubire de război datorată de Turcia Rusiei se stingea prin cedarea unor teritorii dobrogene „*sandgeacul Tulcea, adică districtele (cazalele) Chilia, Hârșova, Kiustenge și Medgidia împreună cu insulele din Deltă și Insula Șerpilor*”⁵. Nefiind interesată de respectiva parte a Dobrogei, Rusia și-a asumat dreptul s-o schimbe cu cele trei județe din sudul Basarabiei.

România nu a acceptat modificările teritoriale pe seama ei și a acționat pe cale diplomatică atât la St. Petersburg, cât și în alte capitale europene pentru a se anula actul de la San Ștefano. Rusia a reacționat prin amenințări la adresa României cu ocuparea militară și dezarmarea armatei române. În fața pericolului,

⁴ Apud N. Iorga, *op. cit.*, p. 152.

⁵ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*, Editura Politică, București, 1971, p. 421.

guvernul Ion C. Brătianu a redislocat armata și a ordonat efectuarea de pregătiri pentru apărarea țării.

Dezechilibrul sferelor de influență la Gurile Dunării și în sud-estul Europei provocat de Rusia n-a rămas fără consecințe în raporturile dintre Marile Puteri ale Europei. S-a ajuns la convocarea acestora la Berlin de către cancelarul Imperiului German, Otto von Bismarck. După 20 de ședințe derulate între 13 iunie – 13 iulie 1878 cele șapte mari puteri (Germania, Rusia, Turcia, Austro-Ungaria, Marea Britanie, Franța și Italia) au decis în situația României, fără a se lua în considerare solicitarea Bucureștiului ca delegația guvernului formată din Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu să participe la dezbaterile Congresului. Cei doi politicieni ai României au fost acceptați la Berlin pentru a „*explica opiniunile și aprecierile Guvernului lor asupra punctelor din Tratatul de la San Ștefano care privesc pe Români*” (Sic).⁶ Luările de cuvânt au constituit „*documente remarcabile de o serioasă însemnătate istorică*” (Sic).⁷ Cei doi mari oameni politici au pledat cu „*argumente de ordin istoric, de drept internațional și de natură etică*”⁸ pertinente ca „*nici o parte din teritoriul actual nu trebuie să fie deslipită de România*”⁹. În cuvântul său Mihail Kogălniceanu a mai solicitat ca teritoriul țării „*să nu fie supus la un drept de trecere cât va ține ocuparea Bulgariei de trupele ruse*”¹⁰ invocând pentru România „*în virtutea titlurilor sale seculare, să reentre în posesiunea insulelor și gurilor Dunărei, cuprinzând și insula Șerpilor*”, Mihail Kogălniceanu a apreciat-o ca o returnare echitabilă în virtutea deciziei Marilor Puteri din 1856 prin care s-a acordat „*principatelor dunărene paza libertății la îmbucătura sa*”¹¹.

În timpul negocierilor privind modificările teritoriale la Gurile Dunării, fluviu și Marea Neagră, reprezentantul Franței William Henri Waddington, ministru al Afacerilor Străine, a intervenit în favoarea românilor, apreciind că „*au fost tratați puțin cam aspru*”¹², hotărârile având caracter de dictat. Waddington a propus ca România să primească din Dobrogea și partea centrală în suprafață de 3500 km, până la o linie imaginară ce lega Silistra de Mangalia. Propunerea Franței a fost susținută de reprezentanții Austro-Ungariei și Italiei.¹³

⁶ Principele Gheorghe Bibescu, *Istoria unei fruntarii. România pe malul drept al Dunării*. Tradusă din limba franceză de Alexandru Em. Florescu, Tipografia Curții Regale, Prop. F. Göbl Fii, București, 1883, p. 38.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *România în Războiul de independență*, p. 382.

⁹ Apud, Principele Gheorghe Bibescu, *op. cit.*, p. 216.

¹⁰ *Ibidem*, p. 219.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Apud Principele Gheorghe Bibescu, *op. cit.*, p. 42.

¹³ *Ibidem*.

Tratatul de la Berlin aprobat la 13 iulie de reprezentanții statelor participante a prevăzut, în ceea ce privește România, hotărâri de maximă importanță pentru viitorul țării: *Independența și unirea Dobrogei* la statul român.

Independența a fost recunoscută prin articolul 43, condiționată însă de aplicarea prevederilor cuprinse în articolele 44 și 45 referitoare la libertatea cultelor, inclusiv pentru străinii stabiliți în țară (evrei) și obligativitatea retrocedării către Rusia a județelor Cahul, Ismail și Bolgrad.

Pentru studiul nostru importante sunt prevederile articolului 46 referitoare la noul statut al Dobrogei: „*Insulele formate din Delta Dunării, precum și insula Șerpilor, sandgeacul Tulcei, cuprinzând districtele (cazale) Măcin, Babadag, Hârșova, Küstenge, Medgidia, se vor uni cu România. Principatul mai primesce apoi ținutul cuprins la sudul Dobrogei de linie care începe de la Silistra și se termină la sud de Mangalia pe Marea Neagră. Linia granițelor se va fixa de comisiunea europeană instituită pentru delimitarea Bulgariei*”.¹⁴ (s.n.)

România își sporește teritoriul cu 15776 km² (județul Constanța, 7150 km² și județul Tulcea, 8626 km²).

Prevederile Tratatului de la Berlin privind cedarea județelor Ismail, Cahul și Bolgrad Rusiei și unirea celei mai mari părți a Dobrogei au provocat în societatea românească luări de poziție și reacții în funcție de subiect. Dacă cedarea celor trei județe Rusiei a produs nemulțumire și respingerea unanimă justificată, unirea Dobrogei a adus în mediul public poziții pro și contra.

Contestatarii unirii Dobrogei, animați pe fond de puternice convingeri patriotice au militat pentru apărarea stat-quo-ului României, conștienți că asumarea deliberată a cesionării celor trei județe basarabene și acceptarea principiului compensațiilor susținut de Rusia crea un precedent periculos, inducând un accentuat sentiment de îngrijorare că și în viitor românii puteau fi obligați la alte decizii externe discreționare.¹⁵

Neînțelegând efectele pozitive pentru România ale unirii Dobrogei și imperativele geopolitice ale hotărârilor adoptate la Berlin, 46 de deputați au fost incitați de reprezentantul Colegiului II Romanați N.B. Locusteanu pentru a respinge „*funestul tratat*”. Parlamentarii respectivi și-au concretizat opiniile în „*Moțiunea celor patruzeci și șase*”, prin intermediul căreia se pronunțau „*în contra dezmembrării țării prin luarea Basarabiei*” considerând că orice anexiune în dreapta Dunării „*nu este în interesul României și ar fi o cauză de*

¹⁴ *Tratatul de la Berlin urmat de protocoalele Congresului precum și de charta Basarabiei romne a Deltei Dunării și a Dobrogei (Traducțiunea Ministerului Afacerilor Străine)*, Imprimeria Statului, București, 1878, p. 10. (Sic) (Aducem și pe această cale mulțumiri fostului nostru elev și doctorand Gelu Dae pentru că ne-a pus la dispoziție pentru consultare documentul).

¹⁵ Valentin Ciorbea, *Unirea Dobrogei cu România (1878). Reperle integrării și modernizării*, în „*Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie*”, Seria IV, Tomul XXXVII, 2013, p. 120.

complicațiuni și de perturbațiuni viitoare” și, în consecință, „nu primește anexarea Dobrogei la România sub nici un cuvânt sub nici un titlu”¹⁶

Anunțată în ședința din 28 iunie 1878 a Adunării legiuitoare, moțiunea nu a fost supusă dezbaterii, Guvernul și conducerea Parlamentului au convenit să se aștepte textul Tratatului de la Berlin pentru a se cunoaște prevederile în care se face referire la unirea celei mai mari părți a Dobrogei cu România.

Adversar tenace al unirii Dobrogei, N.B. Locusteanu și-a sintetizat opiniile într-un text de 115 pagini publicate sub formă de filadă în care se opintea să arate de ce România trebuie să respingă articolul 46 al Tratatului semnat în capitala Germaniei.

După Locusteanu în spațiul românesc, se emisese public trei opinii față de ceea ce se stabilise la Berlin: a) poziția guvernului Ion C. Brătianu de a accepta în totalitate Tratatul în interesul României; b) poziția conservatorilor, opoziții guvernului, care considerau acceptarea unirii Dobrogei însemna sacrificarea stat-quo-ului României; c) a treia opinie reprezenta, după N.B. Locusteanu, pe cei care nu aveau obligații față de Rusia și comunitatea israelită. Ei susțineau că autoritățile române nu pot accepta hotărârile conclavului de la Berlin „fără a se sinucide”¹⁷.

Nu vom analiza aici respectivele opinii, ne vom rezuma la extragerea din textul lui Locusteanu paragrafele în care elucubra asupra pericolelor, sacrificiilor și costurilor imense pe care, în opinia sa, le aduce administrarea Dobrogei societății românești: „Fără Mangalia, fără Küstenge, fără calea ferată Barkley, fără puntea de fer ce se proiectează a se arunca peste Dunăre, fără toate marile întreprinderi ce vor avea a se opera acolo, care ne vor costa sute de milioane fără nici un folos.” (Sic) „Küstenge și Mangalia neputând să adăpostească nave de furia nu numai a tempestelor, dar chiar a celor mai mici vânturi nu pot să fie adevărate porturi”, aprecia Locusteanu. El considera că Dobrogea fusese dezmembrată în favoarea României, că Bulgaria nu va uita că „Rassova și Kusgun (astăzi Ion Corvin, n.n.) de pe Dunăre și Tusla și Mangalia de pe țărmurile mării sunt alle ei” (Sic). „Dobrogea nu va putea fi pentru noi decât o achizițiune funestă, o dobândire pasageră, o dobândă destinată a mânca capetele” (Sic).¹⁸

Dobrogea nu va fi pentru România decât „o țară pestilențioasă și care nu va fi decât un cuib de turburări și de răskoale (Sic) [...] Dobrogea va fi o grea sarcină pentru thesaurul român” (Sic)¹⁹ [...] „Dobrogea este dar o compensațiune pentru Bassarabia, un schimb, iar nicidecum o hărăzire, o

¹⁶ N.B. Locusteanu, *Dobrogea*, Tipographia Curții, Proprietar F. Göbl, 12 Passagiul Român 12, p. 10.

¹⁷ *Ibidem*, p. 19.

¹⁸ Autorul face referire la capitalurile ce se vor irosi în Dobrogea. (*Ibidem*, p. 28).

¹⁹ *Ibidem*, p. 32.

restituțiune, o îndemnare la răzbel” (Sic) ²⁰ „Canalizarea țărmlui, îmbunătățirea portului Kiustenge, singurul căruia i se poate da oarecum acest nume pe litoralul Mării Negre aparținând Dobrogei și construirea punții de fer peste Dunăre ne-ar costa sume fabuloase” (Sic) [...] Dar Dobrogea ni se transmite nouă numai incultă și aproape deșertă, ca s-o cultivăm, s-o populăm și s-o civilisăm cu sacrificii mai presus de puterile noastre.”²¹

Neinformat și lipsit total de viziune, Locusteanu conchidea că nu se poate primi Dobrogea întrucât legătura cu ea este anevoioasă iar în sezonul rece „aproape cu neputință”. Populația „în marea majoritate de religii și de origine străină, nu ne aparține nici geograficește, nici etnograficește” (Sic)²². „Alipirea Dobrogei nu trebuie consacrată întrucât contravine moravurilor românilor”. Dobrogea este locuită „de adunătura de elemente cele mai turbulente” (Sic). Locusteanu perora în continuare scriind că menținerea ordinii în regiune însemna o dislocare de numeroși militari, ce impunea mari cheltuieli anuale de milioane „ceea ce ar fi uă cauză de slăbiciune economică a statului român” (Sic).²³ Și, în final, Locusteanu își înfricoșează cititorii cu imagini și aprecieri catastrofice inventate de mintea sa: Dobrogea este „un pământ mlăștinos în care frigurile sunt endemice”. Are o climă „insalubră” (Sic) și profetește înspăimântător că noua provincie „va fi un mormânt totdeauna deschis pentru oștenii și funcționarii noștri ce se vor trimite acolo”.²⁴

Prin intermediul presei în spațiul public s-au exprimat puncte de vedere realiste referitoare la Dobrogea și soluții de dezvoltare a regiunii cu efecte pozitive pentru România. Astfel, pentru profesorul ieșean Grigore Cobălcescu, Dobrogea, deținătoare de „resurse imense”, venea să „completeze România actuală”, iar calea ferată Cernavodă-Constanța era văzută de apreciatul om de știință ca „arteră a comerțului și civilizațiunii române peste Dunăre”.²⁵

Într-unul din editorialele publicate în „Timpul”, Mihai Eminescu invoca, total justificat, argumente istorice privind trecutul comun al Dobrogei cu teritoriul dintre Carpați și Dunăre care susțin drepturile statului român asupra pământurilor dintre fluviu și Marea Neagră.²⁶

Periodicul „Pressa” propunea pentru Dobrogea un miniprogram de dezvoltare a sectorului portuar și maritim. Același ziar conchidea că succesul

²⁰ Ibidem, p. 60.

²¹ Ibidem, p. 72.

²² Ibidem, p. 86.

²³ Ibidem, p. 87.

²⁴ Ibidem.

²⁵ G. Cobălcescu, *Considerațiuni asupra Dobrogei*, în „Steaua României”, II, nr. 167 bis., 4 august 1878, apud Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol. I (1878-1916), Constanța, 1999, p. 75.

²⁶ M. Eminescu, *Anexarea Dobrogei*, în „Timpul”, III, nr. 182, 19 august 1878, p. 1-2, apud Ibidem, p. 78.

„cimentării Dobrogei cu Patria mamă” și transformarea României într-un jucător geopolitic în spațiul Orientului Apropiat sunt condiționate de instalarea între Dunăre și Marea Neagră a unei administrații formată din funcționari „competenți și mai probi”²⁷, adică integri, cinstiți și onești.

La rândul său ziarul „Românul” considera provincia transdunăreană „o nouă cale de prosperitate și inovație” pentru România, căreia îi va da, prin deschiderea maritimă „o respirație largă și puternică” cu alte state.²⁸

Prin intermediul aceluiași ziar, J. T. Barkley, inginer și investitor britanic în Dobrogea, atrăgea atenția factorilor de decizie și opiniei publice românești asupra condițiilor favorizatoare transformării Constanței într-un mare port maritim, menit să devină „celui mai frumosu și celui mai căutat al Mării Negre” (Sic).²⁹

Pe adresa guvernului Ion C. Brătianu au început să sosească documente provenite din diferite surse pe tema Dobrogea și sudul Basarabiei. Bunăoară la 25 iunie 1878 prefectul județului Ismail a trimis Ministrului de Interne, portofoliu deținut de C.A. Rosetti (11 martie – 25 septembrie 1878), documentul olograf „Raport pentru schimbul Basarabiei cu Dobrogea” (Sic)³⁰, ajuns ulterior la Ministerul Afacerilor Străine. Documentul era structurat pe mai multe subiecte: *Raport în privința schimbului Basarabiei de Sud contra Dobrogei; Întinderea teritorială; Populație; Producția; Proprietatea funciară; Impozitul; Venituri; Organizarea politică și administrativă sub turci; Organizarea politică și administrativă sub ruși; Calea ferată Kiustenge-Cernavodă și portul Kiustenge; Concluzie*. Autorul s-a străduit să cuprindă succint situația Dobrogei în cheia valorii schimbului Dobrogea versus Basarabia de Sud.

Reținem considerentele cuprinse în finalul raportului cu accent despre locul și rolul regiunii transdunărene: „Dobrogea nu ne poate scăpa de pieire (cu referire la pericolul Rusiei, n.n.), dar ea are facultate de a ne prelungi viața, mai cu seamă dacă vom lua-o în dimensiune astfel ca să poată servi ca tampon eficace între cele două ramuri slave. Dobrogea alipită României nu-i dă mușchi, dar îi dă aeru”. (Sic)³¹ Astfel de documente erau bine venite mai ales la Ministerul de Externe, unde se resimțea necesitatea de a cunoaște realitățile Dobrogei.

²⁷ Dobrogea devenită din nou parte a corpului României, în „Pressa”, XI, nr. 225, 11 octombrie 1878, p. 1 (*Ibidem*, p. 81).

²⁸ Recuperarea Dobrogei de către România după secole de despărțire, în „Românul”, XXII, f.n., 4-5 septembrie 1878 (*Ibidem*, p. 79-80).

²⁹ Însemnătatea incorporării Dobrogei la România în viziunea inginerului J.T. Barkley în *Ibidem*, p. 96.

³⁰ Vezi Valentin Ciorbea, Florin Stan (editori), *Dobrogea în documente diplomatice românești 1878-1884*, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, Buucurești, 2019, pp. 33-41.

³¹ *Ibidem*, p. 40-41.

După semnarea Tratatului de la Berlin, Mihail Kogălniceanu a hotărât să constituie un grup de lucru la Tulcea. Date prea multe nu avem, dar în arhiva Ministerului de Externe există un document care are ca antet: „*Delegația română din Tulcea*”. Raportul olograf expediat lui Mihail Kogălniceanu, datat 20 iulie 1878, de un funcționar al cărui nume nu este consemnat, face referiri la populația Tulcei și listă cu notabili români, bulgari, greci, lipoveni și armeni.³²

La 14 septembrie 1878 respectivul funcționar expediea un nou raport ministrului Mihail Kogălniceanu, în completarea primului, cu numele personalităților și profesiile acestora din orașele Babadag, Constanța, Cernavodă, Măcin, Hârșova, Isaccea și Mahmudia.³³

Pentru Mihail Kogălniceanu devenise imperios cunoașterea mai detaliată a noii regiuni în perspectiva instalării administrației românești și a deschiderii sesiunii Parlamentului, unde se așteptau dezbateri politice intense pe tema Dobrogei.

La 26 iulie 1878 Mihail Kogălniceanu îi solicita lui Ion C. Brătianu constituirea unei comisii pentru cercetarea Dobrogei în teren. Redăm în continuare conținutul importantului raport: „*Corpurile Legiuitoare fiind în ajun a se convoca spre a se pronuncia asupra Tratatului din Berlin și prin urmare asupra anexiunii Dobrogei, importă ca la întrunirea lor să putem fi în stare a le prezenta amănunte privitoare la această provincie, rezervând bineînțeleș chestiunea politică reprezentățiunii naționale.*

De aceea socotesc că cu atât mai urgent să se otărească trimiterea în acea parte de loc a unei comisii compusă din oficeri de Stat Major, dintr-un delegat al Ministerului de Interne, unul de la Financie, unul al Lucrărilor Publice și unul al Ministerului Instrucțiunii Publice care să examineze și să raporteze, de urgență, despre situațiunea geografică și ethnografică, despre starea și pozițiunea fiecărei din populațiunile regnicole³⁴, despre forma administrațiunii, despre modul perceperii veniturilor și a rămășițelor (sume necolectate n.n.), despre instituirea de birouri vamale pre fruntarii dinspre Bulgaria, despre lucrările publice de înființat, în fine de a da tote deslușiri necesare pentru desăvârșita cunoaștere a acestei provincii.

Dacă Domnia-Voastră aprobă această opinie, vă rog, să împuterniciți pe Domnii Miniștri respectivi a delega pe membrii acelei Comisiuni care va trebui să plece în termenul cel mai scurt.

Ministrul Afacerilor Streine Kogălniceanu (Sic)³⁵

³² *Ibidem*, p. 42-46.

³³ *Ibidem*, p. 50-54.

³⁴ *Regnicole* - de la latinescul *regnicolae-arum*, ce desemna privilegiați.

³⁵ Apud *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la Resboiul Independenței României 1877-1878* publicate de vasile M. Kogălniceanu. Volumul I Fascicula I. Actes et documents. Extraits de la correspondance diplomatique de Michel Kogalniceano relatifs à la Guerre de l'Independence Roumaine 1877-1878, publiés par Basile

Datele despre Dobrogea nu se puteau limita la notabilități, trebuia completate cu informații culese în teren, la fața locului, cum se spune. De aceea în comisie trebuia numite importante personalități militare, cu experiență, capabile să analizeze și să prezinte realitățile și posibilitățile de dezvoltare ale regiunii dintre Dunăre și Marea Neagră. Statutul de ofițeri superiori era important pentru a impune respect în relația cu administrația rusească. După aprobarea lui Ion C. Brătianu, de la ministrul de Război, titularul generalul Gheorghe Slăniceanu a numit pe colonelul Ștefan Fălcoianu și locotenent-colonelul de marină Ioan I. Murgescu.

2. Activitatea colonelului Ștefan Fălcoianu și locotenent-colonelului Ioan I. Murgescu în Comisia Dobrogea

Dacă ar fi să răspundem la întrebarea: de ce Ministerul de Război i-a desemnat pe cei doi ofițeri superiori? răspunsul simplu ar fi pentru că Mihail Kogălniceanu a solicitat doi ofițeri de Stat Major, deci cu pregătire și experiență deosebită.

Colonelul Ștefan Fălcoianu și locotenent-colonelul Ioan I. Murgescu erau personalități ale elitei Armatei României, cu multă experiență militară, inclusiv de război, iar la momentul desemnării lor ocupau importante funcții de comandă. Colonelul Ștefan Fălcoianu conducea Statul Major al Armatei Active, iar locotenent-colonelul Ioan I. Murgescu, ofițer de marina, era comandantul Corpului Flotei.

Invităm distinsul cititor să parcurgă în continuare principalele repere ale activității celor doi ofițeri superiori.

2.1. Generalul de divizie Ștefan Fălcoianu (6 iunie 1835 – 7 februarie 1905) a fost personalitate plurivalentă, militar de carieră, inginer, om de știință, politician. S-a născut în familia serdarului Ioan Fălcoianu și a Rădiței Fălcoianu la 6 iunie 1835 la București.³⁶ A urmat Școala militară de ofițeri din București, pe care a absolvit-o la 7 aprilie 1856, zi în care a fost ridicat la gradul de sublocotenent. Și-a început cariera militară cu funcția de comandant de pluton la Regimentul 3 Linie cu cazarma la Dudești. Obține rezultate foarte bune, este apreciat de șefii ierarhici, ceea ce i-a adus propunerea făcută de ministrul de Război (la conducere era ad-interim colonelul Ioan

M. Kogălniceanu. Volume I. Fascicule I, Tipografia și Fonderia Thoma Basilescu, Bulevardul Elisabeta, 111, București, 1893, pp. 238-239.

³⁶ Informații din „Foaia matricolă” a generalului de divizie Ștefan Fălcoianu.

Cornescu) de a fi trimis în Franța pentru continuarea studiilor militare, aprobarea fiind dată și de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza. La începutul anului 1860 începe cursurile celebrei școli Imperiale de Stat-Major („Saint-Cyr” din Paris), pe care a absolvit-o în 1862. Fiind apreciat și de conducerea școlii și profesori, a rămas în Franța încă doi ani, 1860-1862, ca „atașat” pe lângă Marele Stat Major francez și „aghiotant” al mareșalului Achile Baungay d’Hilliers.

Relațiile excelente între România și Franța în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza s-au concretizat în sprijinul acordat țării noastre și în domeniul militar. Ofițeri și subofițeri francezi au venit și au activat în structura militară română. Armata română a preluat, de asemenea, elemente din doctrina militară franceză, din terminologia militară, modele de uniforme etc.

Interesul pentru studiu l-a determinat pe căpitanul Ștefan Fălcoianu (avansat în grad la 6 iunie 1862) să urmeze cursurile Școlii Politehnice din Paris.

La revenirea în țară în 1864 este numit șef de cabinet al ministrului de Război, Savel Manu (a deținut portofoliu între 12 aprilie 1864 – 30 ianuarie 1866). Concomitent, a îndeplinit și funcția de profesor la Școala Militară de Ofițeri și ajutor al șefului Direcției Stabilimente de Artilerie.

Între 1 martie 1866 și 1 ianuarie 1869 a fost șef de stat major al Diviziei 1 Militare Teritoriale, perioadă în care a fost avansat maior și locotenent-colonel. Între 1 ianuarie 1869 și 6 aprilie 1877 a activat în mediul civil ca secretar general la Ministerul Lucrărilor Publice, iar între 5 mai 1876 – 5 aprilie 1877 ca director general al Poștelor și Telegrafului. Este rechemat în armată și numit director general al Administrației Centrale de Război din Ministerul de Război. La 8 aprilie 1877 este avansat la gradul de colonel. Experiența și pregătirea militară l-au dus în prima linie a frontului româno-turc din sudul Dunării.

După respingerea atacului unităților române asupra redutei „Grivița 2” pentru reorganizarea dispozitivului și conducerea trupelor române dislocate pe frontul din Bulgaria, s-au luat o serie de măsuri, între care și numirea la 14 noiembrie 1877 a colonelului Ștefan Fălcoianu în funcția de șef al Statului Major al Armatei Active comandate de către generalul Alexandru Cernat. A participat direct la acțiunile de luptă care au dus la încercuirea cetății Plevna, centrul de apărare și comandă al trupelor otomane din Bulgaria. Luptele duse de trupele române pentru ocuparea puternicei redute „Grivița 2” au fost conduse de colonelul Ștefan Fălcoianu.

De la sfârșitul anului 1877 și până în data de 13 februarie 1878 îl găsim pe colonelul Ștefan Fălcoianu în pregătirea activelor de luptă care au dus la încercuirea și capitularea trupelor turcești de la Vidin, succes urmat de zdrobirea rezistenței inamice de la Belogradcik. Au fost două victorii care au reprezentat *„încoronarei eroice epopei a războiului dus pentru consacrarea independenței naționale”*³⁷.

³⁷ România în Războiul de Independență 1877-1878, p. 336.

După revenirea în țară a lucrat la Comitetul Consultativ Permanent de lângă Ministerul de Război. De reținut că Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu l-au inclus în delegația României care a prezentat în fața Congresului de la Berlin poziția guvernului și interesele țării față de pretențiile Rusiei.

La începutul lunii august 1878 a fost desemnat în Comisia Dobrogea, cum poate fi denumită. Datele, informațiile și opiniile privind oportunitățile de dezvoltare și apărare a regiunii dintre Dunăre și Marea Neagră le găsim în două rapoarte adresate de colonelul Ștefan Fălcoianu, primul, la 30 septembrie 1878, Ministerului de Război și cel de-al doilea Ministerului de Externe la 19 octombrie 1878 (s-a păstrat datarea existentă în documente) când putem considera că și-a încheiat misiunea de studiu a noii provincii a României.³⁸

Legătura colonelului Ștefan Fălcoianu cu Dobrogea nu s-a încheiat însă. Cooptat alături de coloneii Eraclie Arion, George Slăniceanu, și deputatul Mihail Ferekidi, colonelul Ștefan Fălcoianu trebuie să fi avut un rol important în stabilirea poziției delegației României în stabilirea frontierei româno-bulgare. El a fost, după cum se va vedea în continuare, singurul membru al comisiei care studiasse problema hotarului dintre România și Bulgaria la fața locului și propusese ministrului Mihail Kogălniceanu variante de traseu. Pregătirea delegației române s-a evidențiat în ședința din 3 noiembrie 1878 când s-a discutat traseul frontierei dobrogene dintre România și Bulgaria. Reprezentanții României au venit cu argumente „de valoare indiscutabilă”, după aprecierea colonelului Pal-Alex Orero, reprezentantul Italiei în Comisia europeană. După exprimarea punctului de vedere al României și recunoașterea în teren făcută în zilele de 4 și 5 noiembrie 1878, solicitările delegației Rusiei au fost respinse și s-a admis ca punctul de trasare a graniței româno-bulgare să se fixeze la 800m în jos de Silistra, soluție care asigură orașului și împrejurimilor o zonă de siguranță.

Continuă să predea la Școala de ofițeri din București. În primele luni ale anului 1880 îndeplinește la Constantinopol ca trimis al guvernului României o misiune achitându-se „în mod strălucit de sarcinile diplomatice încredințate”.³⁹

La 20 aprilie 1880 trece în viața civilă și preia funcția de director al Căilor Ferate Române, pe care o deține până la 15 aprilie 1883. Este rechemat în

³⁸ Vezi Gheorghe Dumitrașcu, Lavinia-Dacia Gheorghe, *Raportul Șefului Statului Major al Armatei Active din 19 octombrie 1878 către dl Ministru al Afacerilor Străine privitoare la studiul de recunoscere făcute în Dobrogea* (Sic), în *Trei documente privind situația Dobrogei de la 1878, în Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european* (coord. Prof. Univ. dr. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008, pp. 234-250.

³⁹ Cornel Popescu, Cornel Țucă, „Districtul Tulcea” oglindit în raportul din 19 octombrie 1878 al colonelului Ștefan Fălcoianu (șeful Statului major al Armatei Active), în *140 de ani de la unirea Dobrogei cu România. Studii istorice* (coord. Ștefan Coman, Valentin Ciorbea, Constantin Dan Arhire), Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, p. 189.